

Chùa Thái Lạc, Hưng Yên: Kiệt tác điêu khắc gỗ - báu vật kiến trúc 700 năm tuổi

ISSN: 2734-9195 14:30 16/09/2026

Trải qua hơn bảy thế kỷ với bao biến động thăng trầm của thời gian và lịch sử, chùa Thái Lạc vẫn đứng vững như một biểu tượng văn hóa trường tồn của vùng đất Hưng Yên văn hiến.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**

Tạp chí Nghiên cứu Phật học Số tháng 09/2026

Nằm bình yên giữa dải đất phù sa cổ của vùng đồng bằng Bắc Bộ, chùa Thái Lạc (còn gọi là chùa Pháp Vân, Pháp Vân tự hay chùa Bà Cả) thuộc xã Lạc Hồng,

huyện Văn Lâm (cũ), nay thuộc xã Như Quỳnh, tỉnh Hưng Yên là chốn thờ tự linh thiêng - Di tích Quốc gia đặc biệt - nơi lưu giữ những "báu vật" kiến trúc vô giá.

Chùa Thái Lạc - Ảnh: Sưu tầm

Trải qua bao thăng trầm lịch sử từ thời nhà Trần, ngôi cổ tự được mệnh danh là một trong những "bảo tàng sống" về nghệ thuật chạm khắc gỗ thời Trần, ngôi chùa mang vẻ đẹp trầm mặc, linh thiêng kết hợp độc đáo giữa giữa Phật giáo và tín ngưỡng Tứ Pháp.

Chùa Thái Lạc được xây dựng từ thời nhà Trần (thế kỷ XIII - XIV). Trải qua nhiều đợt trùng tu lớn dưới thời Mạc, Lê Trung Hưng và thời Nguyễn, chùa vẫn giữ được cốt cách cổ kính đặc trưng.

Với những giá trị lịch sử và mỹ thuật đặc biệt quý hiếm, chùa đã được xếp hạng Di tích Lịch sử - Văn hóa cấp Quốc gia từ năm 1964. Đến ngày 24/12/2018, Thủ tướng Chính phủ đã ban hành Quyết định số 1820/QĐ-TTg chính thức nâng hạng chùa Thái Lạc là Di tích Quốc gia đặc biệt.

Chùa Thái Lạc là trung tâm tâm linh giao thoa sâu sắc giữa Phật giáo và tín ngưỡng bản địa. Chùa được bài trí theo kiểu "Tiền Thần hậu Phật".

Chùa là nơi thờ Phật và thần Pháp Vân - một trong bốn vị thần Tứ Pháp (Pháp Vân, Pháp Vũ, Pháp Lôi, Pháp Điện) có nguồn gốc ở vùng Dâu (Bắc Ninh). Chùa là một trong ba công trình kiến trúc bằng gỗ cổ nhất Việt Nam được khởi dựng vào thời Trần, cùng với chùa Dâu (tỉnh Bắc Ninh) và chùa Bối Khê (thành phố Hà Nội).

Gắn liền với ngôi chùa là Lễ hội cầu mưa (Lễ hội chùa Thái Lạc) diễn ra từ ngày 6 đến 8 tháng Ba âm lịch hàng năm. Lễ hội này đã được công nhận là Di sản văn hóa phi vật thể quốc gia (năm 2022), phản ánh sâu sắc ước vọng mưa thuận gió hòa của cư dân nông nghiệp lúa nước.

Tượng Pháp Vân - Ảnh: Sưu tầm

Chùa được dựng trên một gò đất cao, dân gian vẫn thường gọi là "lưng con rùa". Chùa hiện vẫn còn giữ 3 tấm bia cổ ghi lại các quá trình trùng tu, tôn tạo. Mặt tiền của chùa quay theo hướng Đông Nam, có bình đồ kiến trúc kiểu "Nội

công ngoại quốc" gồm các hạng mục công trình được bố trí hài hòa, đăng đối tạo thành một thể thống nhất, dàn trải theo trục Tây Bắc - Đông Nam bao gồm: Tam quan, sân chùa, Tam bảo, nhà Tổ, nhà Mẫu cùng khu vườn tháp.

Tiền đường (Chùa Hộ): Gồm 5 gian rộng rãi, làm theo phong cách thời Nguyễn với các bộ vì kèo kết cấu kiểu chống rường giá chiêng. Đây là nơi lưu giữ quả chuông đúc năm Minh Mệnh (1820) và bức đại tự "Từ phong viễn bá" (sự uy nghi của ngôi chùa như luồng gió lành bao trùm cả một vùng rộng lớn) viết năm Kỷ Mùi -1919 triều vua Khải Định.

Thượng điện (Hậu cung): Thiết kế 3 gian, xây trên nền bệ cao. Đây là không gian linh thiêng nhất, đồng thời là hạt nhân kiến trúc cốt lõi, nơi các bộ vì kèo và cột gỗ thời Trần được giữ nguyên vẹn nhất qua hàng trăm năm.

Thượng điện chùa Thái Lạc là công trình bảo lưu được gần như nguyên vẹn kết cấu khung gỗ và các mảng chạm khắc thuở sơ khai thời Trần. Thượng điện chùa là nơi lưu giữ 20 bức phù điêu gỗ cổ mang phong cách thời Trần mà ở đó có những tiêu bản là duy nhất.

Hành lang và nhà Tổ: Hai dãy hành lang song song mỗi bên 9 gian ôm trọn lấy Thượng điện, phía sau là nhà Tổ 7 gian thờ các vị sư tổ có công trụ trì và xây dựng chùa.

Giá trị đặc biệt nhất đưa chùa Thái Lạc trở thành một Di tích quốc gia đặc biệt không chỉ nằm ở quy mô bề thế của mặt bằng kiến trúc, mà nằm ở những di sản hiện vật vô giá đang được lưu giữ tại tòa Thượng điện. Đó chính là hệ thống cấu kiện gỗ nguyên bản từ đầu thế kỷ XIV.

Nếu như mỹ thuật thời Lý trước đó hướng tới sự hoàn mỹ, chuẩn mực và mang tính lý tưởng hóa cao độ, thì điêu khắc gỗ thời Trần lại chọn một lối đi riêng. Nghệ thuật thời kỳ này mang đậm tinh thần tự cường và hào khí Đông A hiển hách.

Nét đục, nét chạm của các nghệ nhân thời Trần không bó buộc trong các quy tắc kinh điển mà cực kỳ khoáng đạt, thực tế và khỏe khoắn.

Phù điêu lá đề chạm tiên nữ dâng hoa - Ảnh: Sưu tầm

Trong không gian linh thiêng của tòa Thượng điện, các mảng chạm khắc gỗ thời Trần tại chùa Thái Lạc tập trung vào ba nhóm chủ đề mang giá trị thẩm mỹ vô giá, có thể nói đó là các "đề tài kiệt tác độc nhất vô nhị":

Hình tượng Tiên nữ đầu người mình chim (Kinnari): Đây là báu vật đặc sắc nhất tại chùa. Hình ảnh các tiên nữ mình chim đang trong tư thế quỳ dâng hoa hoặc đang tấu các loại nhạc cụ cổ truyền (như đàn nguyệt, thổi sáo) được chạm nổi rất sâu. Đề tài này phản ánh sự giao thoa văn hóa tài tình giữa Phật giáo Ấn Độ và tâm hồn nghệ thuật Đại Việt.

Vũ nữ dâng hương và Tiên nữ cười phượng: Các nghệ nhân đã biến những tấm gỗ dày thành những dải mây uốn lượn. Trên đó, các tiên nữ với nếp áo bay phấp phới đang dâng hoa quỳ, tạo nên một cảm giác nhẹ nhàng, thanh thoát.

Hình tượng Rồng thời Trần: Rồng thời Trần tại chùa Thái Lạc bớt đi vẻ mềm mại, thanh mảnh của thời Lý. Thay vào đó là thân hình mập mạp, chắc nịch, khúc chiết dứt khoát, đầu có sừng và nanh sắc nhọn. Rồng thường được đặt trong các cấu kiện ván lá đề hoặc uốn lượn châu mặt trời, thể hiện uy quyền tối cao của đấng linh thiêng.

Các bức cốn (con rường): Đây là những khoảng trống hình tam giác dưới mái chùa. Các nghệ nhân đã tận dụng triệt để khoảng không này để chạm lộng,

chạm nổi dày đặc các hoạt cảnh thiên nhiên và thần thoại, khiến hệ vì kèo khô cứng trở thành những bức tranh nghệ thuật sống động.

Ván lá đề và hệ đấu củng: Từng chi tiết nhỏ nhất dùng để đỡ mái hay trang trí đều được chau chuốt kỹ lưỡng. Những bông hoa cúc, hoa sen cách điệu được gọt giũa tỉ mỉ, giúp giảm bớt sự nặng nề của gỗ kiến trúc, tạo nên một tổng thể hài hòa, vừa bề thế vừa thanh thoát.

Có thể nói, hệ thống điêu khắc gỗ tại chùa Thái Lạc là cuốn "sách sử bằng hình ảnh" quý giá, lưu giữ đỉnh cao của của kỹ nghệ tạo hình cổ đại. Trải qua hơn bảy thế kỷ với bao biến động thăng trầm của thời gian và lịch sử, chùa Thái Lạc vẫn đứng vững như một biểu tượng văn hóa trường tồn của vùng đất Hưng Yên văn hiến.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**

Tạp chí Nghiên cứu Phật học Số tháng 09/2026